

Bomen van verf

De aandacht voor bomen is nu relevanter dan ooit

Bomen hebben altijd tot de verbeelding van mensen gesproken. Ze wekken emoties op en zijn door de jaren heen een bron van inspiratie geweest voor velen, ook voor kunstschilders. Vincent van Gogh schilderde zijn hele leven lang bomen, van karakteristieke Hollandse knotwilgen tot cipressen in Frankrijk. Zijn laatste schilderij, dat afgelopen jaar nog in het nieuws was, toonde een groep grillige boomwortels in Auvers-sur-Oise, geschilderd vlak voordat hij in 1890 een eind maakte aan zijn leven.

Auteur: Jaap de Jong, oud-boomkweker

Bomenstichting

Van Goghs schilderij *Oever met bomen* uit 1887 is één van de zeventig werken die nu te zien zijn in het Dordrechts Museum op de expositie *Diep geworteld – Bomen in de Nederlandse schilderkunst*. Ter gelegenheid van het vijftigjarig jubileum van de Bomenstichting is deze expositie, die zes eeuwen boomschilderkunst omvat, nog te zien tot 5 april 2021. De Bomenstichting is in 1970 opgericht om bomen de ruimte te geven en om mensen bewust te maken van het belang van bomen en ze te behoeden voor ondoordachte acties, lees voortijdige kap. De stichting ziet dit nog steeds als haar missie en heeft deze ondertussen uitgebreid met de maatschappelijke opgave bomen te beschermen in het kader van biodiversiteit en klimaatverandering. De Bomenstichting kan zich verheugen in een toenemende belangstelling, want de aandacht voor bomen is nu relevanter dan ooit. Door klimaatverandering, maar ook door de coronamaatregelen worden we ons steeds meer bewust van de waarde van de

natuur. Moe van al dat thuiszitten onder deze lockdown zoeken mensen al snel de bossen op voor een wandeling, als het weer het toelaat.

Van Gogh heeft met zijn *Oever met bomen* een schilderij gemaakt aan de rand van Parijs, waarop het felle Franse zonlicht van de zanderige oever weerkaatst in onze ogen. Het waren ook Nederlanders die hun schildersezels oppakten en tubes verf meenamen en in de natuur gingen zitten schilderen. Halverwege de negentiende eeuw was de verf in tubes beschikbaar en kon de schilder dus naar buiten en zijn object aanschouwend schilderen. Vóór die tijd moest de kunstschilder met zijn potlood en schetsboek de natuur in, de schets in het atelier uitwerken en uit het hoofd verder schilderen. Schilders als Jacob van Ruisdael, Jan van Goyen en Meindert Hobbema zijn hiervan exponenten en van hen hangen op deze expositie imposante schilderijen – heel klassiek uitgevoerd met de boerenhoeves die we uit het oude Nederlandse landschap kennen, zoals ze

Vincent van Gogh. Oever met bomen 1887

Roelant Savery. Het aards paradijs 1625

vroeger in onze geschiedenisboeken stonden of zoals we ze gezien hebben in de talrijke musea die Nederland heeft.

Tot in de middeleeuwen werden bomen in de westerse cultuur vrijwel alleen in een Bijbelse context geschilderd, vooral de boom van de kennis van goed en kwaad in het aardse paradijs. Er hangt hier een prachtig schilderij van Roelant Savery, *Aards paradijs*, met allereerste dieren en planten in al hun schoonheid. Bij de boom van de kennis staan Adam en Eva op het punt de appel te plukken, wat de zondeval inluidt, waarna het paradijs alleen nog voorbehouden is aan kunstschilders.

Haagse School

Vanaf de zeventiende eeuw ontstond de landschapsschilderkunst en was het landschap een zelfstandig onderwerp in de Nederlandse schilderkunst. Later trokken schilders uit de steden in wat nu de Randstad heet oostwaarts, naar de Veluwe, waar ze de ongerepte natuur opzochten en een verwoede poging deden het landschap van weleer te behouden, althans op het doek. Mattheijs Maris, Anton Mauve, Willem Roelofs en vele anderen van wie werk op deze expositie hangt, werden gerekend tot de Haagse School. Met hun licht, lucht, water en bomen wisten zij het landschap in al zijn facetten sfeervol weer geven. De weergave van het licht en de atmosfeer staat centraal in hun werk. Opvallend is hier Gerard Bilders met zijn

Weiland bij Oosterbeek uit 1860, in een stijl die nog de invloed van de romantiek verraadt.

Andere, meer modernistisch georiënteerde kunstschilders kregen hun basisopleiding binnen de Haagse School, onder andere Vincent van Gogh en Piet Mondriaan. Nu zult u zeggen: Mondriaan is toch die schilder van dat abstracte werk met die kleurenvierkanten? Ja, maar Mondriaan is begonnen met landschappen. Hij hing echter naar het mystieke. Mondriaan vond dat de moderne tijd een eigen expressie nodig heeft en ging experimenteren. In het begin van de twintigste eeuw kwam hij met zeer veel schilderijen waarop bomen in diverse kleuren en composities staan afgebeeld. Op deze expositie hangen er een paar, waar-

De aandacht voor bomen is nu relevanter dan ooit

Piet Mondriaan. Avond, de rode boom 1908

Charley Toorop. *Beemster, bloeiende boom* 1943

Jacoba van Heemskerck. *Twee bomen* 1908

De bomen van Mondriaan worden steeds verder uitgewerkt, tot er een lijnenspel overblijft

onder uit 1908 *Avond; De rode boom*. De bomen van Mondriaan worden steeds verder uitgewerkt, tot er een lijnenspel overblijft. Daarmee kun je mooi de ontwikkeling van de moderne kunst zien, die evolueert van werkelijkheid naar abstract.

Magisch realisme hangt er ook – een kunststroming die wel naar de werkelijk schildert, maar met iets aparts, iets dromerigs, iets bevreemdends, door de kunstenaar zo gemaakt door kleurspel en lijnen. Van Carel Willink hangt er het schilderij *Gezicht in het park van Versailles* uit 1949 en van Charley Toorop *Beemster, bloeiende boom* uit 1943: alleen een stukje kroon van een fruitboom, volop in bloei, die bijna het gehele werk bedekt, met daaronder de lage horizon van het polderlandschap van de Beemster. Onmiskenbaar zie je weer de invloed van Van Gogh.

Nog één schilderij van deze expositie wil ik hier noemen. Het is een echte blikvanger, geschilderd door Jacoba van Heemskerck:

Twee bomen uit 1908, die met hun heldere en contrasterende kleuren opdoemen uit het landschap. Jacoba van Heemskerck was geïnspireerd door de antroposofie en kreeg les van Mondriaan; ze wordt ook wel de vrouwelijke Mondriaan genoemd.

Confrontatie

Er zijn natuurlijk veel meer bomen te zien; de verbeelding van bomen kent een lange en rijke traditie – van verhalende voorstellingen en klassieke landschappen tot abstracte composities, en van oude meesters tot moderne kunstschilders die de kijker bewust maken van de hechte verbinding tussen mens en boom. Dit wordt allemaal begeleid door teksten die de organisatoren op de wanden hebben geprint en die ook in de begeleidende brochure staan. De meeste zinnen komen me bekend voor, omdat we ze dagelijks lezen. Zoals: *“Voor een gezond ecologisch evenwicht staat de hervorming van de landbouw centraal. Bomen zullen daar een prominente rol in spelen. Die zorgen immers niet alleen voor het vastleggen van CO2 maar ook voor*

behoud en herstel van biodiversiteit.” Wat ik ook tegenkwam, was: *“Veredeling brengt ecologische verarming met zich mee; het is niet gunstig voor de biodiversiteit en biologische veerkracht van bomen als ze allemaal dezelfde erfelijke eigenschappen hebben. Genetische variatie is een vereiste voor het herstellend vermogen van ecosystemen. Genetische rijkdom houdt je door plantmateriaal met de afkomst uit eigen omgeving te gebruiken.”* Moeten we als boomkwekers en hoveniers ons dit laatste aantrekken? Na een paar honderd jaar veredeling en selectie, waarbij we naar ons beste weten de beste variëteiten op de markt hebben gebracht, brengt de confrontatie met zo'n zin je wel even uit balans. Maar misschien is dat nu net de bedoeling van zo'n expositie: dat je met nieuwe beelden en nieuwe vragen weer thuiskomt.

Als de coronaregels het toelaten, is het Dordrechts Museum geopend van dinsdag tot en met zondag van 11.00 tot 17.00 uur. Ik raad u aan te parkeren in de parkeergarage van de Korte Nieuwstraat; dat is 100 m lopen naar het museum.

www.bomenstichting.nl
www.dordrechtmuseum.nl

BE SOCIAL
Scan, lees & deel!